

Vougt och Myrdal

Den socialdemokratiska pressen, vars följsamhet gentemot partiledningen på ett par respekterade undantag när numera är total, klagar ofta över hetskampanjen mot vissa medlemmar av regeringen. Tydligen är det främst kritiken av statsråden Vougt och Myrdal som åsyftas. Denna kritik har varit, är och kommer efter all sannolikhet att förbli hård. Orsaken härtill är det icke svårt att förstå, säkerligen icke ens för dem som är dömda att i alla väder försvara de angripna. Det väsentliga skälet är ett för de båda ministrarna gemensamt drag: opålitlighet. Denna egenskap varierar hos hr Vougt och Myrdal på ett intressant sätt.

Att kalla statsrådet Vougt ur någon synpunkt betydande skulle säkert även inom kretsen av partivänner te sig som ironi. Han är den typiske partigångaren, hans ambition är att springa några steg i förväg i den riktning som ledningen valt att gå. Det är det huvudintryck som ett studium av hans journalistiska verksamhet efterlämnar; i övrigt kvarstår blott ett minne av oklarhet, slapphet, allmän torftighet. Före kriget, innan regeringen bestämt tagit avstånd från folkförbundets sanktionsförfarande, hörde hr Vougt till dem som ivrigast uttalade sig för en svensk politik enligt den kollektiva säkerhetens principer. Han medverkade till och med liksom hr Åkerberg — de båda namnen finns det ofta anledning att nämna samtidigt — till Internationalsens beryktade resolution av år 1938, som med sitt krav på samlat uppträdande mot de nationella diktatureernas expansionstendenser var helt oförenlig med den svenska politiken. Detta hindrade honom icke att lika ivrigt följa utrikesledningens nya paroller i fråga om folkförbundet. På några veckor förvandlades han från anhängare av kollektiv säkerhet till lika devot anhängare av den nordiska isoleringspolitiken. P. A. Hansson och Sandler hade satt in hr Vougt på ett nytt spår, och han sprang vidare lika glatt som förut på det motsatta.

Kriget blev hr Vougts olycka. Hans ambitiösa och aktiva följsamhet drev honom för långt. Han lystade alltför ivrigt till ledarnas paroller om välvillig neutralitet mot det Tyskland vilket han några månader tidigare så mörskt attackerat. Så tillkom de artiklar som gjorde hr Vougt till en berömd man och som han själv till stor del samlat i en bok — med aningslös dristighet kallad "Ur svensk synvinkel" (1943). Det var inte värdigt, skrev han, "att med pennan delta i den väldiga batalj vari Sveriges folk avböjt att delta med vapen". Hr Vougt följde en värdigare linje. "Då det sågades att Tyskland är förutbestämt att inta en ledande ställning i ett enat Europa, är detta en sanning som här i Norden icke bestrides av någon upplyst människa" (16 aug. 1941). Svenskarna hade ingen rätt "att betvivla ärligheten i den tyska ambitionen att skapa ett bättre Europa" (27 juli 1940). Att tyska soldater fick resa genom Sverige kunde inte irritera många, eftersom tågen gick på nätterna (10 juli 1940). Denna sats — men inga andra i boken? — fann hr Vougt vid artiklarnas publicering "rätt opåkallad". Det vore, framhöll hr Vougt gång efter annan, oriktigt att tvivla på den svenska demokratis möjligheter att bestå efter en tysk seger — en riktig tanke, såvida demokratin identifierades med hr Vougt. "En svensk socialdemokrat

har ingen som helst anledning att avsvära det förflutna" (5 febr. 1941); gäller den satsen verkligen ännu?

Det är oriktigt att betrakta hr Vougt som en f. d. potentiell quisling. Den onda viljan har icke funnits. Han har blott varit alltför beställsam, alltför tjänstvillig, alltför subaltern; än en gång har visslingen från ovan fått honom att springa litet för ivrigt och litet för långt. Hans ledamotskap i en svensk regering är likväl en orimlighet. Icke blott därför att ett visst mått av allmän aktning verkligen är en tillgång för ett statsråd. Utan främst därför att hela hans ställning blir skev. De ord och formuleringar som en svensk politiker måste begagna blir löjliga i hans mun. Talet om utrensning inom försvar och förvaltning förutsätter åtminstone att inte de talande själva enligt varje rimlig norm borde utrensas. Då hr Vougt för några dar sedan yttrade sig i försvarsfrågan anklagade han dem som betonade atomvapnets oerhörda betydelse för défaitism. De flesta läsare och åhörare gjorde väl reflexionen: hur kan den mannen ha panna att tala om défaitism? Har han inte lärt sig att blott om han undviker andra än små, vardagliga, opatetiska ord är hans uppträdande utärdligt?

Statsrådet Myrdal hör till en annan klass. Hans uppslagsrikedom och analytiska skärpa har — trots en tendens till lösa generaliseringar — kommit hans vetenskapliga insatser att bli av betydelse, icke blott för nationalekonomin, utan för samhällsforskningen i dess helhet. Hans fel som politiker är delvis desamma som hr Vougts, men de har en subtilitet och fulländning som icke saknar behag. Hr Myrdals sociala patos är obestriddigt. I hans egocentrisk världsbild ingår emellertid detta patos en oupplöslig förening med hans maktlystnad. Den lyckliga kärlek till sig själv i vilken han lever kommer honom att identifiera saken och den egna framgången. Den känsla av att alla medel är tillåtliga som följer härav bildar bakgrunden till hans variant av opålitlighet.

För någon nazistkurtis under kriget kan hr Myrdal icke beskyllas, tvärtom. Visserligen skrev han underliga saker som väckt irritation i grannländerna, t. ex. att man måste tro på fastheten i Tysklands "högtidliga löfte att icke ingripa i Danmarks inre styrelse", även om tyskarna vann kriget. Men denna fras liksom det bestämda hävdandet av att Norden måste bli ett unionsrike förklaras av hr Myrdals benägenhet att snabbt nedskrivna eller åtminstone offentligt uttala även föga genomtänkta reflexioner. I hans mera populära böcker möter man därför de mest lösliga och skiftande påståenden och prognoser. Det betänkliga ligger däri att en tydlig korrelation föreligger mellan åsikterna och den dagspolitiska situationen. Mest pinsamt verkade det måhända då hr Myrdal, som tidigare uppträtt som entusiast för västmakternas sak och kritiserat den svenska "mörklägningspolitiken", inför samlingsregeringens fall och sin chans att bli minister hänade de svenska Englandsvännerna och förkunnade sin totala anslutning till regeringens politik.

Det är likväl icke växlingen av åsikter, även om den är betydande, som främst kännetecknar hr Myrdal. Snarare är det begäret att leka med flera skilda åsikter på en gång. Med samma värme prisar han frihandel och planhushållning, ekonomisk frihet och socialism; samtidigt som han fordrar nya ingripanden kritiserar han reglering och byråkrati. Inför företagarna framstår han närmast som det fria näringslivets apostel, inför arbetarna som socialisten framför andra; när han kommer till Göteborg klagar han till och med över centralisationen i Stockholm. Man påminnes inför dessa prestationer om den charmanta Lulu i Wedekinds skådespel, som på en

gång intog supé med tre herrar i skilda restaurangrum; genom sin livlighet och tjuskraft lyckades hon — trots det myckna springandet in och ut — göra dem alla belåtna. Tyvärr har icke hr Myrdal alldeles samma möjligheter; ett statsråds uttalanden omges med en publicitet som begränsar handlingsfriheten. Men hr Myrdal kan inlägga något av Lulus teknik i ett och samma föredrag; man förmärker blott en viss oro, dels för att entusiasterna icke skall tro att han menar allvar, dels för att de invigda skall tro att han alltför mycket menar allvar.

Hr Myrdals älskvärdhet har emellertid sina gränser. Den behärskning han ålägger sig — och som är förutsättningen för hela hans verksamhet — kan stundom bli omöjlig att upprätthålla. Han företer därför en egendomlig förening av aggressivitet och inställsamhet, av brist på takt och vilja att behaga. Det berättas om en av den tidiga arbetar-

rörelsens agitatorer att han efter ett fåfångt försök att tämja bångstyriga hamnarbetare slutligen utbrast: "Håll käften, djåkla busar, när man vill hjälpa er". Hr Myrdal är ej en kraftkarl som säger sådant. Men tanken måste ofta sväva bakom hans professionellt varma leende.

D. N.
4/8 1946

Socialism och frihet

Partistriderna har under det år som gått efter den socialdemokratiska ministärens bildande icke fått den skärpa som debatten vid samlingsregeringens upplösning gav anledning att vänta. Detta beror väsentligen på att planhushållnings- och socialiseringskraven skjutits något i bakgrunden. Den kritik som mött dessa krav har härvid varit av betydelse. Den socialdemokratiska partiledningen har säkerligen också påverkats av det på skilda sätt klarlagda förhållandet att de folkgrupper på vilka regeringen stöder sig icke är entusiastiska för ett av staten i detalj reglerat näringsliv. Härtill kommer att det än en gång visat sig vilka utomordentliga svårigheter som möter då man skall gå från ord till handling i socialiseringsfrågan.

Men socialiseringsproblemet — för att använda denna sammanfattande beteckning — har icke därför blivit inaktuellt. Raden av utredningsbeslut om socialisering på särskilda områden är det tydligaste beviset härpå. Men än viktigare är kanske att flera socialdemokratiska ledare ständigt förklarar att partiet arbetar på en genomgripande omorganisation av samhället, på förverkligandet av de socialistiska idéerna. Liksom tidigare är man benägen att,

då så anses lämpligt, föra fram det stora, från Marx hämtade perspektivet om socialismens förmåga att frälsa och lyckliggöra. Socialiseringsmystiken, som under några år syntes på väg att definitivt avvecklas, har efter det andra världskriget, liksom efter det första, fått ny kraft.

I striden mot socialismen har två tankegångar dominerat. Enligt den ena skulle en socialistisk hushållning medföra en minskning av produktionen och därför, även om fördelningen bleve jämnare, leda till en försämring av alla folkgruppers villkor. Enligt den andra är en mera utsträckt socialisering oförenlig med den politiska frihet som hör folkstyrelsen till. Socialismen hör samman med diktatur, det är den uppfattning som, till stor del på grund av de ryska erfarenheterna, dominerat den liberala kritiken under senare år.

Den som tror på dessa argument och särskilt tillmäter frihetssynpunkten en avgörande betydelse har icke anledning att på denna grund bli motståndare till alla förslag om socialisering. Inom vissa borgerliga grupper framträder en irrationell tendens att i den grad av statsdrift som redan finns i vårt land — och som till mycket ringa del tillkommit på socialdemokratiskt initiativ — se något naturligt och rent av nödvändigt, men att utan vidare avvisa varje tanke på en utvidgning av statens verksamhet. Det enda rimliga är att fördomsfritt pröva förslag på detta område under beaktande av att ett visst mått av socialisering medför risker både för produktionen och för den medborgerliga friheten. När detta "mått" föreligger är det omöjligt att på förhand ange annat än i de mest allmänna och vaga ordalag.

På socialdemokratiskt håll besvaras påståendet om den politiska frihetens oförenlighet med en mera omfattande socialisering efter skilda linjer. Stundom sägs helt enkelt att partiet håller på demokratin och därför icke kan väntas verka för en utveckling hänemot diktatur. Även om man utan varje reservation erkänner den svenska socialdemokratins ärliga vilja att upprätthålla den politiska friheten, kan detta resonemang icke godtas. Det går förbi själva problemet. Ty om socialisering måste medföra frihetens avveckling, hjälper det icke att socialdemokratin önskar att dess båda framtidsmål skall vara förenliga. Den refererade satsen innebär därför, utifrån den här angivna utgångspunkten, att socialdemokratin förr eller senare måste hamna i ett dilemma eller ock att partiet kommer att steg för steg genomföra en socialisering som i efterhand befinnes nödvändiggör begränsningar i den politiska friheten. Om en stat för en politik som ofrånkomligt leder till krig, har man ingen glädje av att de styrande i god försäkrande de inte önskat